

NYELVI MÍTOSZOK, IDEOLÓGIÁK, NYELVPOLITIKA
ÉS NYELVI EMBERI JOGOK KÖZÉP-EURÓPÁBAN
ELMÉLETBEN ÉS GYAKORLATBAN

A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai

NYELVI MÍTOSZOK, IDEOLÓGIÁK,
NYELVPOLITIKA ÉS NYELVI EMBERI JOGOK
KÖZÉP-EURÓPÁBAN ELMÉLETBEN ÉS
GYAKORLATBAN

A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai

Szerkesztette:

HÍRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA, KARMACSI ZOLTÁN, MÁRKU ANITA

TINTA KÖNYVKIADÓ
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
HODINKA ANTAL INTÉZETE

BUDAPEST – BEREKSZÁSZ, 2011

SEGÉDKÖNYVEK A NYELVÉSZET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ 130.

Sorozatszerkesztő:

Kiss Gábor

A kötet megjelenését támogatta:

Lektorok:

Beregszászi Anikó, Borbély Anna, Csernicskó István, Fóris Ágota,
Huszi Ilona, Kassai Ilona, Kolláth Anna, Kontra Miklós, Kótyuk István,
Lanstyák István, Lengyel Zsolt, Navracsics Judit, P. Lakatos Ilona,
Sándor Klára, Szabómihály Gizella, Szépe György,
Vančoné Kremmer Ildikó, Vörös Ferenc

A borító Kulin Ágnes festménye felhasználásával készült.
A kötetben szereplő fotókat Bérczes Edit és a Hodinka Intézet munkatársai
készítették.

ISSN: 1419-6603

ISBN: 978-963-9902-94-7

© A szerzők, 2011

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete
és TINTA Könyvkiadó, 2011

A kiadásért felel:

a TINTA Könyvkiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Márku Anita és Karmacsi Zoltán

Tartalom

Előszó.....	7
Plenáris előadások.....	9
SZÉPE GYÖRGY : Nyelvi jogok a Helsinki Zárónyilatkozattal megkezdett korszakban.....	11
PETTERI LAIHONEN: A nyelvideológiák elmélete és használhatósága a magyar nyelvvel kapcsolatos kutatásokban.....	20
TÁNCZOS VILMOS: Csángó nyelvideológiák.....	28
LANSTYÁK ISTVÁN: Nyelvi problémák és nyelvi ideológiák.....	48
BEREGSZÁSZI ANIKÓ: Ideológiák, kutatási eredmények a kárpátaljai magyar anyanyelvi oktatásban és a hasznosíthatóság gyakorlata.....	59
Nyelv- és oktatáspolitikai, nyelvi jogok.....
KONTRA MIKLÓS – CSERESNYÉSI LÁSZLÓ: A magyar nyelv halála (a Parlamentben, 2001-ben és 2011-ben).....
MENYHÁRT JÓZSEF: Kérdezzen! Mi válaszolunk. Nyelvi jogsegély Szlovákiában.....
GÚTI ERIKA – SCHMIDT ILDIKÓ: (Jog)Szabályok és szabályozatlanság a felnőtt migráns nyelvvoktatásban.....
TUSKA TÜNDE: Politikai döntések következtében. A szlovák kisebbségi oktatás helyzete Magyarországon.....
FERENC VIKTÓRIA: „Nem a statisztika miatt vagyunk mi a világon!” – gondolatok szülőföld és mobilitás kapcsán.....
SÉRA MAGDOLNA: Az oktatáspolitikai és a tannyelv-választás lehetséges következményei a kárpátaljai magyar közösségben.....
HELTAI JÁNOS IMRE: A moldvai magyar nyelvi tervezés legitimitásának kérdései.....
ZOLTÁN ANDRÁS: Egy többségi nyelv kisebbségben: a fehérorosz nyelvi helyzet.....
VÖRÖS FERENC: Mit tudnak a (leendő) tanárok a nyelv- és kisebbségpolitikáról.....
NÉMETH MIKLÓS: „Vigyázz szemetek Párizsra vessétek!” Folyamatos nyelvvújítás – állami segédlettel: a francia példa.....
BARÁNY ERZSÉBET – HUSZTI ILONA – FÁBIÁN MÁRTA: Második és idegen nyelv oktatása a beregszászi magyar iskolák 5. osztályában: a motiváció és nyelvi készség összefüggése az oktatáspolitikai tényezőkkel.....
Nyelvi ideológia, nyelvi mítosz.....
P. LAKATOS ILONA – T. KÁROLYI MARGIT – IGLAI EDIT: Egy nyelv(használat)i mítoszlól (?) a tények tükrében.....
HELTAINÉ NAGY ERZSÉBET: Nyelvi mítoszok a tanácsadói gyakorlatban.....
SZABÓ TAMÁS PÉTER: Ideológiák a nyelvi hibajavítás háttérében? Metanyelvi elemzések.....
PRESINSZKY KÁROLY: Nyelvi mítoszok vizsgálata szlovákiai magyartanárok és egyetemi hallgatók körében.....
CSERNICSKÓ ISTVÁN: Narancsos kacsa: a narancsos forradalom nyelvi ideológiája.....
MOLNÁR ANITA: Nyelvi ideológia, nyelvhasználat, kárpátaljai magyarok.....
NÁDOR ORSOLYA: A magyarról mint idegen nyelvről – nyelvideológiai közelítésben.....
BALOGH ERZSÉBET: Angol szakos, magyar egyetemisták körében élő nyelvi mítoszok és ideológiák különböző nyelvváltozatokkal kapcsolatban.....
Identitás, sztereotípiák, nyelvi attitűdök.....
FENYVESI ANNA. Nyelvi attitűdök kisebbségi kontextusban: erdélyi, vajdasági és felvidéki magyar diákok Viszonyulása anyanyelvükhöz, az államnyelvhez és az angolhoz.....
SZABÓ T. ANNAMÁRIA: Identitástudat kisebbségben a Kárpát-medencén innen és túl.....
GEREBEN FERENC: Az anyanyelv szerepe a határon túli magyarság azonosságtudatában.....
BENŐ ATTILA: Többségi nyelv és kisebbségi nyelv Attitűd és normatudat az erdélyi magyarok körében.....
EITLER TAMÁS: Nemi szerepek és identitások multimodális automatizálása reklámüzenetekben.....

LAKATOS KATALIN: A nyelvjárások megítélése és a nyelvi sztereotípiák összefüggései Kárpátalja magyar iskoláiban	
HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA: A kárpátaljai magyarság identitásának vizsgálata nyelvi aspektusból....	
Nyelvhasználat, nyelvi változás, kétnyelvűség	
KASSAI ILONA: A nyelvhasználat tudatos alakítása a 18-19. századi Magyarországon	
BORBÉLY ANNA: Variabilitás és változás: a nyelvcserre kutatása longitudinális módszerrel	
MÁTYUS KINGA: <i>-ba, -ban</i> elméletben és gyakorlatban. A <i>(bVn)</i> változó variabilitása a BUSZI-2 öt foglalkozási csoportjában.....	
SÓLYOM RÉKA: <i>Celeb, bevállal, HINI</i> – neologizmusok megítélése, értékelése különböző korcsoportok körében.....	
BÜKY LÁSZLÓ: Hírértékviszonyok a (divat?)szóhasználatban	
RICHTER BORBÁLA MÁRIA: A német és a francia nyelv sorsa a korabeli Dél-Afrikában.....	
UHRIN ERZSÉBET: A szlovák nyelv használatának lehetőségei és gyakorlata Magyarországon.....	
KARMACSI ZOLTÁN: Etnikailag vegyes házasságban nevelkedő gyerekek nyelvhasználatának jellemző vonásai	
MÁRKU ANITA: Nyelvhasználati sérelemtörténetek a kárpátaljai magyarok körében	
GAZDAG VILMOS: Az ukrán tannyelvű iskolák magyar tanulóinak nyelvhasználatára, különös tekintettel a keleti szláv kölcsönszavak fokozott használatára	
BÁTYI SZILVIA: Kétnyelvű és egynyelvű közösségek vizsgálata pszicholingvisztikai és szociolingvisztikai dimenziókban. A kétnyelvű mentális lexikon.....	
Névhasználat, nyelvi udvariasság, szaknyelv.....	
VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA: Győrben tanuló szlovákiai magyar anyanyelvű nők névadásának és névhasználatának vizsgálata	
KOVÁCS ANDRÁS: Hogy hívnak? Adalékok a kárpátaljai magyar személynévhasználatához	
BALLA ANDREA: A rendszerváltások következményei a kárpátaljai magyar személynévhasználatban	
SZÉCSÉNYI ISTVÁN: Udvariassági elemek angol, német és magyar nyelvű EU-s levelekben.....	
HARDINÉ MAGYAR TAMARA: A teológia szakmai nyelvhasználatára. Terminológiai (szemantikai) vizsgálódások.....	
APRÓNÉ G. ÁGNES: Kommunikáció és Érdekérvényesítés.....	
Terminológia-politika műhely.....	
FÓRIS ÁGOTA: A magyar terminológia-politika elvei, a gyakorlat és az elmélet viszonya.....	
FÓRIS ÁGOTA – B. PAPP ESZTER: A terminológiai szabványosítás és harmonizáció a nyelvi jogok érvényesítésének szolgálatában	
TAMÁS DÓRA: Terminológiai adatok soknyelvű dokumentálása	
BÖLCSKEI ANDREA: A szabványosítás online forrásai a Kárpát-medencében.....	
BÉRCES EMESE: Helyesírás és terminológia-politika	
GAÁL PÉTER: Az online szótárak szerepe a magyar–magyar nyelvhasználatban	
H. VARGA MÁRTA: Egy magyar nyelvű nyelvészeti terminológiai szótár fölöttébb szükséges voltáról	
MÁTIS BERNADETT: A sportterminológia mint a terminológia-politika eszköze	
ZABÓNÉ VARGA IRÉN: A műszaki terület terminológia-politikája.....	
NÉV ÉS TÁRGYMUTATÓ	

IDEOLOGIÁK, KUTATÁSI EREDMÉNYEK A KÁRPÁTALJAI MAGYAR ANYANYELVI OKTATÁSBAN ÉS A HASZNOSÍTHATÓSÁG GYAKORLATA

BEREGSZÁSZI ANIKÓ

*...akármibe fogsz, legyen egyszerű, váljon egészsé.
(Horatius)*

Ideologies, research findings in the Transcarpathian Hungarian mother-tongue education and the practice of exploitability

Language planning in educational context and different educational strategies play expressly important role in the language maintenance of a minority community. Education is one of the effective means of achieving goals of language planning. One of the most important tasks of mother-tongue education is to make pupils able to handle and to solve all the linguistic problems that they can meet in the classroom or outside the school. Thus the aim of the Transcarpathian Hungarian mother-tongue education should be the following: to teach pupils mother tongue in an additive way (besides teaching the standard version and its sphere of applicability, stress should lay upon the sphere of the local dialectological characteristics), to make pupils aware of the linguistic diversity in a functional view, applying contrastive methods.

In my paper I will show the current state of realization of changing attitudes in the Hungarian mother-tongue education. I will report on *how* the linguistic research findings, the analysis made by the Hungarian department of the Transcarpathian Hungarian College and the Institute named after Antal Hodinka can be utilized and *how* they appear in everyday life, in the reality of the Transcarpathian Hungarian community. I try to answer the question that does our work, that outsiders call science, become complete, is it realizable and in what way?

A horatiusi ars poetica annak kapcsán jutott eszembe, amit Kontra Miklós (2010) a nyelvészet hozzáadott társadalmi értékét kutatva úgy fogalmaz meg, hogy „...lehet hasznos nyelvészetet is művelni”, hogy a nyelvészeti kutatások közösségileg hasznosíthatók és hasznosítandók. Meg annak kapcsán, hogy mindaz, amit mi itt Beregszászban, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, annak Hodinka Antal Intézetében nyelvészként leírunk, kutatunk, *hogyan?* hasznosul, jelenik meg a kárpátaljai magyar közösség életében, valóságában. Hogy egészsé válik-e, amibe fogtunk, hogy megvalósítható-e és mi módon az, amit a kívülállók tudománynak neveznek? Kontra Miklós említett Hasznos nyelvészet című könyvének mottójához csatlakozva, jelen írás egy *lehetséges* válasz Verkának arra a kérdésére, hogy „*És mi a hozzáadott értéke annak, amit csinálsz?*”

A tudományos kutatási eredmények gyakorlatba való ültetésének leghatékonyabb módja a nyelvi tervezés, azon belül is az oktatástervezés folyamatának megfelelő elgondolása. Az oktatás a nyelvi tervezési célok elérésének egyik leghatékonyabb eszköze, hiszen az oktatási intézmények minden esetben valamely társadalmi, gazdasági és/vagy politikai célok mentén szervezik tevékenységüket. Az oktatás így a vállalt és a rejtett társadalmi célok megvalósításának legjobb terepe, és mindig valamilyen ideológia mentén történik. Ez határozza meg mind a tartalmát, mind a megvalósítás lehetséges stratégiáit. Az anyanyelv oktatásának esetében ezek az ideológiák meghatározzák egyrészt a nyelvről való vélekedést, másrészt a nyelvvél való boldogulás lehetőségeit. Az anyanyelvi nevelés folyamata során sztereotípiákat oszthatunk, terjeszthetünk, legalizálhatunk és konzerválhatunk a mindenkori választott ideológiának megfelelően.

Ahogy a történelem és a mindennapok során változik egy közösség társadalompolitikai helyzete, szerepe, súlya, úgy jelenik meg mindez a közösség oktatásának tartalmában és stratégiáiban. A társadalmi, közösségi céloknak megfelelően történik az oktatás céljait meghatározó ideológia megválasztása. Majd a megválasztott ideológia megjelenik az oktatás gyakorlatában. Mindez hozhat mutatható/mérhető eredményeket vagy eredménytelenséget egyaránt.

A kárpátaljai és más kisebbségi magyar közösségek esetében is a szocializmus évtizedei kitermelték az oktatásban is megjelenő, a rendszer társadalompolitikai céljainak megfelelő ideológiákat. Évtizedekig mind Magyarországon, mind a határon túli magyar régiókban a szocializmus homogenizáló ideológiájának megfelelően az egynormájú, felcserélő szemléletű, a különbségek elmosására törekvő, a nyelvi változatosságot figyelmen kívül hagyó anyanyelvi oktatás folyt az iskolákban. Az 1990-es évektől kezdődően számos tudományos kutatás bizonyította az effajta szemlélet eredménytelenségét, melynek lényege, hogy nem tudatosítják a diákokban saját regionális nyelvváltozataik jellegzetességeit, értékeit, hanem mindent a magyar(országi) standard nyelvváltozat normáihoz mérnek, s mindazt, ami nem egyezik ezzel az eszménnyel, stigmatizálják (a kárpátaljai magyar oktatásra vonatkozóan lásd pl. Beregszászi 2002, 2004, Beregszászi–Csernicskó 1996, 2004a, 2004b, 2007a, 2007b, Beregszászi–Csernicskó–Orosz 2001, Csernicskó szerk. 2003). Ezek a régi beidegződések és eredménytelen módszerek azonban nem múltak el nyomtalanul a szocializmussal együtt, hanem a mai napig befolyásolják például a kárpátaljai magyar iskolákban az anyanyelvi nevelés hatékonyságát (a gyakorlatban: eredménytelenségét) is. Ebből következően elodázhatatlan feladata volt a közösségnek az elmúlt húsz évben bekövetkezett társadalompolitikai és ideológiai változásokat figyelembe véve az új nyelvészeti paradigmáknak és azok kutatási eredményeinek leszivároztatása az oktatásban, mely feladat természetesen magával vonja az anyanyelvi nevelés reformját is.

Ukrajna függetlenségének első évtizede számos változást hozott a kárpátaljai magyar közösség szakmai és politikai önszerveződésében (szakmai és tudományos társulások, érdekvédelmi szervezetek alakultak, létrejött például a Kárpátaljai Magyar Pedagógus-szövetség, lásd még. Csernicskó 1998, Beregszászi 2002, Orosz 2005), illetve oktatási rendszerében is (kiépült az anyanyelvi iskolahálózat az óvodától a felsőoktatásig, magyar tannyelvű óvodai csoportok alakultak, létrejött a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, lásd Orosz 2005). A kárpátaljai magyar közösség megfogalmazta nyelvi tervezési, azon belül oktatástervezési céljait, melynek lényege az anyanyelvdomináns két-nyelvűség kialakítása az államnyelv és egy idegen nyelv megfelelő szintű ismerete mellett, az anyanyelvi iskolahálózat, a magyar nyelv és kultúra értékének, helyi sajátosságainak és presztízsének megőrzésével (vö. Beregszászi 2002). A megvalósításhoz pedig az anyanyelvi nevelés reformjára van szükség.

A szükséges szemléletváltás azonban csak jól átgondolt oktatási stratégiai döntések segítségével valósítható meg és a *Milyen volt? – Miért és mit akarunk változtatni? – Hogyan lehet ezt elérni? – Milyen legyen?* négyes tengely mentén gondolandó el.

A *milyen volt* a korábbi ideológia és annak következményei az anyanyelvi oktatás szemléletében kérdésre a következő összefoglalást adhatjuk:

- a felcserélő szemlélet dominanciája az anyanyelv oktatásában;
- az egynormájú nyelvi eszmény követése;
- a kétnyelvűség nyelvi hatásainak és következményeinek negatív megítélése, megbélyegzése;
- a nyelvjárások és nyelvjárási jelenségek negatív megítélése, megbélyegzése;
- a nyelv valós használati lehetőségeit figyelmen kívül hagyó grammatika-központú oktatás.

Miért jött el az ideje a szemléletváltásnak, mi okból akarunk változtatni az anyanyelvi oktatás stratégiáin? Elsősorban a közösségi hasznosulás érdekében, illetve mert ahogy megváltoztak a kárpátaljai magyar közösség lehetőségei, úgy váltak túlhaladottá, vállalatatlanná a korábbi ideológiák mentén kialakított szemléletmód elemei. Mindezek után megtörtént közösségi viszonylatban a problémafelvetés, majd fokozatosan tudomá-

nyos eredmények, alapkutatások igazolták a korábbi ideológiák mentén alakított szemlélet létjogosultságát, eredménytelenségét. Kimondatott továbbá közösségi szinten, hogy a korábbi, az oktatásban uralkodó szemlélet nem felel meg a kurrens, elfogadható társadalompolitikai, közösségi normáknak, pl. nyelvi emberi-jogi feltételeknek. (Beregszászi-Csernicskó 2004b, Beregszászi-Csernicskó 2007a, 2007b)

A szemléleti reform elméleti, stratégiai szinten tehát azt jelenti, tudjuk, *mi helyett*, és tudjuk, *mit* akarunk. Az anyanyelv oktatásának viszonylatában a következőket:

- felcserélő helyett hozzáadó szemlélet alkalmazását;
- egynormájúság helyett a nyelvi változatosság tényére építő tantárgy-pedagógiai stratégiát;
- a kárpátaljai magyar nyelvhasználat valós lehetőségeinek és elemeinek a figyelembe vételét az oktatás során;
- a kétnyelvűségnek és összes nyelvi velejárájának mint természetes állapotnak az elfogadását és megjelenését az oktatásban;
- hozzáadó szemlélet alkalmazását a nyelvjárási jelenségek megítélésében;
- a valós élethelyzetekben hasznosítható nyelvi tudás közvetítését kommunikációközpontú oktatás segítségével.

Az iskolai anyanyelvi nevelés egyik legfontosabb feladata, hogy felkészítse a tanulókat mindazon nyelvi kihívások megoldására, kezelésére, amelyekkel az iskolában és az iskolán kívül találkozhatnak. Ezért nem mindegy, hogy ezt milyen szemléletben, milyen tudományos kutatási eredmények figyelembe vételével teszi.

A kárpátaljai magyar anyanyelvű oktatás célja az kell legyen, hogy additív, hozzáadó szemléletben tanítsa a tanulókat anyanyelvét, a standard nyelvváltozat és használati köre mellett tudatosítsa a helyi nyelvjárási, nyelvhasználati jellegzetességek használati körét, valamint a nyelv változatosságát funkcionális megközelítésben, kontrasztív módszereket alkalmazva (vö. Beregszászi 2009). Ennek a szemléletváltásnak a közösségi hozadéka pedig az, hogy a tanulókat kommunikatív kompetenciájának szerves részévé válik a beszédhelyzethez automatikusan igazodó (szóbeli és írásbeli) nyelvhasználat képessége. A nyelv használat közbeni alakulásának ténye és alakításának képessége pedig a mindennapi eredményes kommunikáció feltétele.

A gyakorlatban tehát egy tantárgy-pedagógiai reform megvalósítására van szükség, ami a kárpátaljai magyar közösség esetében most van folyamatban.

A reform leglényegesebb lépése a gyakorlatba ültetés, a *hogyan?* újragondolása, ennek megfelelően az anyanyelvi oktatás tartalmi és stratégiai (problémamegoldó) feltételeinek egyeztetése, az összhang kialakítása oktatástervezési lépések segítségével. Ezután következik a szemléletváltás alapjait jelentő tudományos eredmények beépítése az oktatás folyamatába és mindennapi gyakorlatába.

A reform megvalósításának és megvalósíthatóságának öt alapvető összetevője van:

- a tudományos alapkutatások megléte: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán és annak Hodinka Antal Intézetében folyó nyelvészeti kutatások és azok eredményeinek hasznosítása;
- a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán folyó magyar szakos tanár-képzés;
- az ideológia- és szemléletváltás kodifikálása: tantervek, tankönyvek, oktatási segédletek, módszertani útmutatók készítése az új szemléletnek megfelelően;
- a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség és a Rákóczi Főiskola égisze alatt folyó szakmai továbbképzések és konferenciák, melyek a szemléletváltás lépéseit, lehetőségeit, módszereit és eredményeit közvetítik a tudós- és főként a pedagógustársadalom felé;
- a tudományos utánpótlás-nevelés.

Az elmúlt 15 évben a Rákóczi Főiskola, annak Hodinka Antal Intézete és Magyar Tanszéki Csoportja számos elméleti és gyakorlati vonatkozású kutatást végzett a kárpátaljai magyar közösség nyelvvállapotának, nyelvhasználati sajátosságainak vonatkozásában, melyek elsősorban a következő területekre terjednek ki:

- a kárpátaljai magyar nyelvhasználat tudományos (legfőképpen szociolingvisztikai) vizsgálata;
- írott és beszélt nyelvi adatbázisok építése, archiválása, elemzése;
- a helyi magyar nyelvhasználat nyelvtervezési, oktatástervezési problémáinak áttekintése, javaslatok megfogalmazása;
- a magyar szülők iskola- és tannyelv-választási stratégiái;
- oktatás, továbbképzés, kutatásszervezés;
- a tudományos utánpótlás nevelése, segítése.

A Hodinka Antal Intézet és a Magyar Tanszéki Csoport az MTA határon túli kutatóállomásai közötti együttműködés révén számos, az egész Kárpát-medencére kiterjedő kutatási programba is bekapcsolódott. Ilyen korpuszmunkát a Magyar Nemzeti Szövegtár építése, vagy a magyar nyelv „detrianonizálása”, határtalanítása. Az intézetnek és a tanszéknek számos olyan kiadványa jelent meg, mely a kárpátaljai magyar közösség valós nyelvi, nyelvpolitikai, oktatási, demográfiai stb. helyzetének bemutatásával foglalkozik (Cserniczkó szerk. 2003, 2010, Cserniczkó 2004, 2005, 2006, Beregszászi–Cserniczkó 2004a, 2004b, Cserniczkó–Márku szerk. 2007, Karmacs 2007, Márku 2008, Braun–Cserniczkó–Molnár 2010 stb.).

A módszertani szemléletváltás következő fontos állomása, hogy a kutatási eredményeink bekerüljenek a kárpátaljai magyar nyelvű iskolai oktatásba. Először a 2005-ben megjelent magyar nyelv tanterv (Magyar nyelv, 2005) próbálta kodifikálni és átültetni az oktatás mindennapi gyakorlatába a kutatási eredményeinkre alapozva a hozzáadott (additív) anyanyelv-oktatási szemléletet (vö. Beregszászi 2009).

Ukrajnában a 2005/2006. tanévben megkezdődött az európai normáknak megfelelő 12 évfolyamos képzésre való áttérés. Az átállás természetszerűleg vont maga után a tantervek és tankönyvek átszerkesztését, átdolgozását is. Az ország 100-nál több magyar tannyelvű iskolája számára az anyanyelv és az integrált (nemzeti és világirodalom) irodalom tanterveket az Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma által kiírt pályázatára a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség együttműködésében egy olyan munkacsoport készítette el, amely szakképzett nyelvészekből, irodalmárokból és gyakorló középiskolai tanárokból állt. A benyújtott nyelv és irodalom tantervet a minisztérium elfogadta, és hivatalosként ismerte el (Irodalom 2005 és Magyar nyelv 2005).

Ha nyelvtudományi megközelítésben vizsgáljuk meg a nyelv tanterv útmutatójában megfogalmazott és a tananyag tartalmában, bemutatásának szemléletében és szerkezetében többé-kevésbé következetesen alkalmazott koncepciót, akkor azt mondhatjuk: az új tanterv révén a kárpátaljai magyar iskolai anyanyelvi nevelés a modern nyelvtudomány és nyelvpedagógia alapelveire épül. A korábbi tantervekkel ellentétben nem a grammatika oktatását tekinti fő feladatának, hanem azt, hogy az iskolából kikerülők képesek legyenek minden helyzethez megtalálni a megfelelő nyelvi változatokat és grammatikai formákat. Ez pedig nem más, mint a kommunikatív kompetencia, a helyzethez igazodó nyelvhasználat, vagyis: a nyelvhasználat *helyénvalóságának* ismerete. Ez a hozzáállás mindenképpen új a korábbi tantervek grammatika-központúságához képest, ami azonban nem jelenti azt, hogy a nyelvtani rendszer megismertetésére nem fordítanak kellő figyelmet a szerzők. A szemléletváltás azt jelenti, hogy a nyelvtant nem öncélúan kell tanítani, hanem azért, hogy a tanuló könnyen, magabiztosan és tudatosan

tudjon válogatni a rendelkezésére álló nyelvi elemek közül, amikor egy konkrét élet-helyzetben kell szóban vagy írásban megnyilvánulnia.

Mindenképpen új, a nemzetközi és magyar nyelv tudomány szellemiségével egyező az új tanterv szemléletváltása a magyar nyelv különböző változataival, a nyelvi változatossággal kapcsolatban. Hiába is keresnénk a tantervben olyan részeket, amely arra buzdítja a tanárokat, hogy irtsák ki a tanulók nyelvhasználatából a nyelvjárási jelenségeket vagy a magyar nyelv kárpátaljai helyzetéből adódó kontaktusnyelvi hatásokat. Azaz: a tanterv nem a felcserélő (szubtraktív), hanem a modern nyelvészeti és nyelvpedagógiai álláspont által képviselt, nyelvi emberi jogi szempontból is támogatandó hozzáadó (additív) nyelv szemléletet alkalmazza és ajánlja a pedagógusoknak. Ebben a tantervben először jelennek meg olyan témakörök, mint például az alábbiak: *Nyelv és nyelvváltozatok. A nyelv változékonysága és viszonylagos állandósága. Egy ember – több nyelvváltozat. A nyelvváltozatok virtuális egyenlősége és aktuális egyenlőtlensége. A nyelvi alapú diszkrimináció és a nyelvi tolerancia. A helyi magyar nyelvváltozatok jellemző sajátosságai (nyelvjárási jellemzők, a nyelvi kontaktusok hatásai: kölcsönzés, kódváltás, pragmatikai sajátosságok); a magyar nyelv más változataihoz viszonyított különbségek. A szituatív (beszédhelyzethez igazodó) nyelvhasználat.*

A tanterv szerkezete szerint az 5–9. osztályban kerül sor a nyelvtani ismeretek átadására, s a 10–12. osztályban a stilisztika, a retorika, illetve a nyelvváltozatok és a nyelvi változatosság tanítása során nagyobb figyelem jut a hasznosítható nyelvészeti és nyelvhasználati ismeretek és készségek elsajátításának, illetve kialakításának és begyakorlásának.

Az új tanterv megjelenése magával vonta a neki megfelelő tankönyvek iránti igényt is. A régi tankönyvek elavult szemlélete helyett olyan tankönyvek készítése van folyamatban, melyek nemcsak az irodalmi nyelvváltozat és a grammatika oktatására fókuszálnak, hanem figyelembe veszik a nyelv változatosságát és a kárpátaljai magyar közösség valós nyelv-állapotát, nyelvhasználatának jellemzőit is (lásd pl. Kótyuk 2005, Beregszászi 2010, 2011).

Az ukrajnai állami oktatáspolitikai kiszámíthatatlanságát, vagyis az elgondolt oktatástervezési lépések megvalósításának nehézségeit jelzi, hogy a 12. osztályos rendszerre való áttérés nem fejeződött be az országban, 2010 nyarán ugyanis a parlament megszavazta a 11. osztályos képzéshez való visszatérést, ami a középiskolai osztályok vonatkozásában új anyanyelvi tanterv bevezetését eredményezte, így az gyakorlatilag összevonni volt kénytelen a korábban két tanévre tervezett, a szociolingvisztika és a retorika tárgykörében mozgó tananyagot (Csernicskó–Beregszászi–Braun–Hnatik–Riskó 2010).

Az új ideológia és szemlélet tantervi kodifikálása után következő oktatástervezési, tantárgy-pedagógiai lépés a fentebb megfogalmazott elméleti tételeknek a gyakorlatba ültetése. Ennek egy lehetséges módját példázzák az alábbi feladatok, melyek a kárpátaljai magyar iskolák számára készült új 10. osztályos Magyar nyelv tankönyvből valók (lásd Beregszászi 2010).

Korábban a helyi magyar iskolák számára készült magyar nyelv tankönyvek mélyen hallgattak a kárpátaljai magyar nyelvhasználat jellegzetességeiről, vagy stigmatizálták azokat. A szemléletváltásnak a gyakorlatban való megjelenését mutatják a jellegzetesen kárpátaljai nyelvi, nyelvkörnyezeti (pl. kétnyelvűségi határból eredő) tényekre és a nyelvi változatosság tudomásul vételére épülő elmélet és hozzá kapcsolódó feladatok megjelenése a tankönyvekben.

Feladatok a 10. osztály számára készült Stilisztika tankönyvből:

1. A nyelvi változatosság tényének és a kommunikatív kompetencia létének elfogadása

- Alkossátok meg azokat a beszédhelyzeteket (megnevezve a szituáció elemeit), amelyekben helyénvalóak a következő köszönési és megszólítási formulák: *Jó reggelt kívánok, doktor úr! Jó reggelt, drágám! Jó reggelt, gyerekek! Viszlát! Pá, édesem! Na húztam, csá!*
- Válasszatok egy részletet Gárdonyi Géza Egri csillagok című regényéből, és mondjátok el a részlet tartalmát a következő beszédhelyzetekben: *irodalmi szakkörön beszéltek a regényről osztálytársaitoknak, filmrendezőként a választott jelenetben játszó színészeknek, a barátaidnak és kötetlen beszélgetés keretében.*

Figyeljétek meg, hogyan változik a tartalom nyelvi megformáltsága, hogyan változik a stílus a beszédhelyzetnek megfelelően!

2. A kárpátaljai magyar nyelvhasználat jellegzetességeinek figyelembe vétele

- Vizsgáljátok meg saját családok névhasználatát! Írjátok le édesapátok és édesanyátok nevét, édesanyátok leánykori nevét, a saját nevetek teljes formáját magyarul és ukránul, majd figyeljétek meg rajtuk a kárpátaljai magyar névhasználatnak az órákon tanult sajátosságait!
- Készítsetek táblázatot arról, hogy szólítják édesapátokat, édesanyátokat, esetleg a veletek élő nagyszületeket: *munkahelyi főnökeik, beosztottjaik, munkatársaik, szomszédaik, barátaik, és hogyan szólítják meg őket idegenek?*
- Képzeltet el és játsszatok el egy olyan párbeszédet, amely során egy kárpátaljai magyar beszélget egy Magyarországról ide látogatott magyarral! A mellékelt szöszedetből illesszétek be a szavakat a párbeszédbe odaillő módon! Mi alapján döntöttetek?

Paszport, göngyöleg, bánka, útlevel, elektricska, inercity vonat, májka, kőjál.

- A helyi magyar sajtótermékekből gyűjtsetek olyan szavakat és kifejezéseket, amelyek Magyarországon nem használatosak, de a kárpátaljai magyar nyelvben igen (pl. *hrivnya, Verhovna Rada, gyermekintézmény*)!
- Vegyétek kezetekbe a Magyar Értelmező Kéziszótár 2003-ban megjelent második, átdolgozott kiadását, amely már kárpátaljai magyar szavakat is tartalmaz! Nézzetek utána, mit jelentenek a kárpátaljai magyarban és mit a magyarországi magyar nyelvben a következő szavak: *bíró, felszámol, beteglap, csenget.*
- Képzeltet el és játsszatok el az alábbi beszédhelyzeteket, amelyeknek kárpátaljai magyarok a szereplői. A beszélőpartnerek megszólalásaiban használjatok helyi nyelvi jellegzetességeket, nyelvjárási vagy kétnyelvűségi jelenségeket odaillő módon:
 - *a beregszászi piacon egy öreg, falusi nénitől zöldséget vásároltok,*
 - *valamilyen hivatalos ügyben egy hivatalnoknál jártok (mind a ketten beszéltek magyarul),*
 - *magyarul is tudó ukrán barátoddal találkozol és beszélgettek a tegnapi buliról.*

Válogassatok a szöszedetből!

Paszport, csokolom, viszont látásra, privet, ugorka, szprávká, kopek, málé, krumppli, csajok, szétcsúszás, tudnák hozni magának, legyen szíves, tessék szíves lenni.

A nem standard nyelvi elemek esetében mindig nevezzétek meg standard változatot, illetve azt, milyen más szituációban célszerű a standard változatot használni!

- A szöveggyűjteményben megtaláljátok a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola kétnyelvű hivatalos leckeönyvének első oldalait. Ennek a kétnyelvű

dokumentumnak a mintájára készítsétek el iskolátok kétnyelvű diákigazolványának mintáját!

- Végezzetek terepszemlélt lakóhelyeteken, gyűjtsétek össze, milyen közterületi tájékoztató és figyelmeztető feliratok találhatóak a környezetetekben! Amennyiben a felirat vagy tábla csak ukrán vagy csak magyar nyelvű, készítsétek el másik nyelvű változatát! Majd készítsétek el két nyelven azokat a táblákat (jeleket, ábrákat, képeket is használhattok), amelyek szerintetek hiányoznak lakóhelyetek közterületeiről!

A tanterv és a tankönyvek kínálta lehetőségek gyakorlatba való átültetése a szemléltetváltás folyamatának leglényegesebb része. Ez azonban már nem a nyelvészek feladata. Sok múlik a gyakorló magyartanárok hozzáállásán, nyelvészeti és tantárgy-pedagógiai felkészültségén. Az pedig a pedagógusképzés és -továbbképzés feladata, hogy ezek a szakmai feltételek meglegyenek. Az additív szemlélet megvalósulását a gyakorlatban az alkalmazott funkcionalitás, vagyis a következő tantárgy-pedagógiai axiómák segítik, illetve teszik lehetővé, melyek a tanárképzés és -továbbképzés során jutnak el a hasznosulásig:

- minden nyelvváltozatnak megvan a szerepe és helye az életben, és ennek a megtanítása, a tudatosítása az iskola feladata;
- nem helyénvaló az iskolában az egyes (alacsonyabb presztízsű) változatok lerombolása, elfelejtetése;
- az iskola feladata a kommunikációs képességek *továbbfejlesztése*, a szituatív nyelvhasználat képességének kialakítása;
- az anyanyelvi nevelésnek *nem lehet célja* a tanulók alapnyelvének kiirtása, lerombolása, nem *helyette*, hanem *mellé* tanítjuk a standard változatot;
- az élőbeszéd továbbfejlesztése azt is jelenti, hogy megtanítjuk azt, hogyan lehet a mindennapokban váró kommunikációs szerepeket céljainknak megfelelően verbálisan (is) megoldani;
- mindebből egyenesen következik, hogy minden nyelvváltozatnak, stílusrétegnek, nyelvi elemnek megvan a maga használati köre, azt kell tudnunk csupán, mi, hol, mikor helyénvaló vagy nem odaillő;
- a társasnyelvészeti szemléletet, illetve a kontrasztív módszert nemcsak azokon az órákon kell alkalmaznunk, ahol a nyelv és társadalom kapcsolatáról, a nyelvi változatoságról, a nyelvjárásokról és azok értékeiről esik szó, hanem *minden nap, valamennyi órán*.

A kárpátaljai magyarnyelv-oktatásnak az kell legyen a célja, hogy az iskolából kikerülő nyelvhasználatuk automatikusan igazodjék a beszédhelyzethez.

Nem véletlen tehát, hogy a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán az anyanyelv különböző változatai használatának helyénvalóságára oktatjuk a hallgatókat. Azt, hogy a jövő pedagógusai ezt a szemléletet a magukévá tegyék, azzal is megpróbáljuk segíteni, hogy korszerű nyelvészeti és tantárgy-pedagógiai alapismeretekkel vértessük fel őket.

Mindenekelőtt világossá kell tennünk, hogy az iskolai magyarórákon *nem általában „A” MAGYAR NYELV grammatikáját tanítjuk*, illetve tanuljuk (hiszen tudjuk: nem is létezik általában vett nyelv, minden nyelv változatok összessége), *hanem a magyar nyelv standard változatának (vagy ahogyan az iskolai tankönyvek és tantervek általában nevezik: az irodalmi és köznyelvnek) a normáit közvetítjük* tanítványaink felé. Ami tehát nem egyezik a standard normával, éppúgy lehet helyes, szabályos és jó magyarul, csak épp nem a standard nyelvváltozat szabályai szerint. A mi feladatunk épp az, hogy felhívjuk a standard és nem-standard nyelvváltozatok közötti különbségekre a figyelmet, és tudatosítsuk, melyik nyelvi elem tartozik az egyik, s melyik a másik változathoz, melyik nyelvi jelenség használható az egyes beszédhelyzetekben; ám egyetlen pillanatra sem feledkezhetünk meg arról, hogy mindezt nem felcserélő (szubtraktív),

hanem hozzáadó (additív) szemléletben teyüik, tanulóink nyelvhasználatának megbé-lyegzése nélkül (vö. Beregszászi–Csernicskó 2007a, 2007b, Beregszászi 2009).

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán a magyar szakos tanárképzésben a nyelvészeti diszciplínák, valamint az anyanyelv oktatásának módszertana című tárgy okta-tása a fentebb megfogalmazott elvek és elméleti tételek mentén folyik (vö. Beregszászi–Csernicskó szerk. 2008). Ezt példázzák az alábbi államvizsgatételek (BA és MA szint), ame-lyekben a gyakorlatban is megjelennek a fentebb megfogalmazott módszertani alaptételek.

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМ. Ф. РАКОЦІ ІІ
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
ДЕРЖАВНИЙ ІСПИТ / ÁLLAMVIZSGA, BA

Спеціальність / Szak: 6.010100 „Педагогіка і методика середньої освіти „ Мова та література (угорська) / Magyar nyelv és irodalom

Навчальний предмет / Tantárgy: Угорська мова, література з методикою викладання / Magyar nyelv és irodalom és oktatásuk tantárgy-pedagógiája

Білет No 2. sz. vizsgatétele

1. Az anyanyelvi nevelés módszertani elvei. Az anyanyelv oktatásának additív, illetve szubtraktív lehetősége. A hozzáadó szemlélet és a kontrasztív módszer szükségessége és helyénvalósága a kárpátaljai magyar iskolákban. A nyelvjárási jelenségek és a kontaktushatások megközelítése az oktatás során.
2. A magyar beszédhangok egymásra hatása a beszédben (hangrendi harmónia, illeszkedés, hasonulás, összeolvadás stb.).
3. A magyar nyelvű vallásos irodalom kialakulásának társadalmi szükségszerűsége. Az Ómagyar Mária-siralom, a Margit-legenda, a Ferenc-legenda. Az első Bibliafordítások.

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМ. Ф. РАКОЦІ ІІ
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
ДЕРЖАВНИЙ ІСПИТ / ÁLLAMVIZSGA, MA

Напря́м, спеціальність / Szak, szakirány: 0101 Педагогічна освіта. 7.010103 Педагогіка і методика середньої освіти. Мова і література (угорська) / Magyar nyelv és irodalom

Загальне мовознавство, соціолінгвістика / Általános nyelvészet, szociolingvisztika

Білет No 11. sz. vizsgatétele

1. A nyelv változatossága és változása. A nyelvek és nyelvváltozatok virtuális egyenlősége és aktuális egyenlőtlensége.
2. A nyelv szerepe az identitás alakulásában. A nyelvhasználat joga. Nyelvmegettartás és nyelvcseré fogalma. Készítsen egy óravázlat-tervezetet, melyben a fenti fogalmakat magyarázza feladatok segítségével a 11. osztályban!

Az elméletnek és a gyakorlatnak az összefüggéseit, utóbbi megvalósítását, illetve annak lehetőségeit hallgatóink többek között szakdolgozatok és iskolai pedagógiai gyakorlatok során is „tesztelik”. A következő, szakdolgozatból származó részlet az elmélet felhasználhatóságának a gyakorlatát mutatja egy, a kárpátaljai nyelvváltozatokra jellemző, nyelvjárási háttérű jelenség, a nákozás kapcsán.

A tanítandó jelenség: a nákozás.

A tanterv kínálta lehetőségek a tudatosításra a konkrét tananyaghoz kapcsolódóan:

- 5. osztály (a magánhangzók illeszkedése),
- 7. osztály (az igeragozás tanítása),
- 11. osztály (nyelv és nyelvváltozatok témakör).

Továbbá:

- minden osztályban a beszédkésztség-fejlesztés tárgykörében,
- minden osztályban a szocio-kulturális témakörökön belül,
- minden osztályban az oktatási-stratégiai tárgykörhöz kapcsolódóan.

Az általános iskolai nyelvtani tananyagra épül rá a középiskolai osztályokban a stílusztika, a nyelvi változatosság és a retorika témaköre. A nákozásra feltétlenül felhívjuk a diákok figyelmét a nyelvváltozatok tanítása kapcsán, illetve a helyi nyelvváltozatok jellegzetességeinek ismertetésekor, valamint a stílusztikai és retorikai gyakorlatok során is.

Szemléltetés: 7. osztály. Igeragozás tanítása

A Tanterv (Magyar nyelv, 2005) szerint a tanulók általános képzettségi szintjével kapcsolatos állami követelmény, hogy a tanuló ismerje az alanyi és a tárgyas személyragok teljes sorát minden időben és módban. A gyakorlat során rámutathatunk arra, hogy bizonyos igéknek alanyi ragozás, feltételes mód, jelen idő egyes szám 1. személye és a szintén feltételes mód, jelen idő, de tárgyas ragozás többes szám 3. személyű alakja nyelvjárási szinten egybeesik. *Helyénvaló használatukat a mondatalkotás során tudatosíthatjuk.*

Gyakorló feladatok

Dönts el, az alábbi mondatok közül, melyik fordul elő a köznyelvben és melyik a nyelvjárásokban! A köznyelvi változatot húzd alá! Ezután alkoss olyan beszédhelyzeteket, melyekben az alábbi mondatpárok tagjai helyénvalóan fordulhatnak elő! Illeszd a megfelelő mondatot a megfelelő szituációba! Minden esetben nevezd meg a beszédhelyzet elemét!

- 1.a) Én szívesen választanék más elfoglaltságot.
- b) Én szívesen választanák más elfoglaltságot.
- 2.a) Ha látnák egy virágot, leszakítanám.
- b) Ha látnék egy virágot, leszakítanám
- 3.a) Nem sokáig várnák rád.
- b) Nem sokáig várnék rád.
- 4.a) Én nem tudnák úgy viselkedni, mint te.
- b) Én nem tudnék úgy viselkedni, mint te.

Dönts el a következő mondatról, hogy helyénvaló-e az előfordulása az alábbi nyelvhasználati színtereken! A megfelelő helyre tégy X-et!

- *Én nem tudnák úgy viselkedni, mint te.*

Színtér	Igen	Nem
Otthon		
Iskolában szünetben		
Magyar órán		
Barátok közt		
Felelés közben		
Tankönyvben		

Az alábbi szövegben tájnyelvi igéket találsz, alakítsd át azokat köznyelviékké! Mondd el a történetet köznyelven!

Tegnap sétálunk a parkban Péterrel, mikor lássuk, hogy a kutyák megtámadnak egy nénit.

- Fussunk gyorsan oda! – kiáltotta Péter. – Meglássuk, mit tehetünk a néniért.
- Futnák én, ha nem fájna a lábam. – mondtam én.

Kávézóba indultunk, de én az esetet látva javasoltam, halasszuk későbbre. Odasietünk, és a néni mutassa vérző lábát.

- Meg tudnátok mutatni a kórházba vezető utat? – így a néni.

Természetesen megmutattuk az utat, és a néni egy hét múlva meggyógyult.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Kárpátaljai Magyar Pedagógus-szövetség megalakulása óta kiemelt kérdéskörként foglalkozik a kárpátaljai magyar iskolában tanító tanárok szakmai továbbképzésével is, például a Nyári Kölcsey Pedagógusakadémia keretein belül. A Hodinka Antal Intézet és a Magyar Tanszéki Csoport munkatársai ezen kívül előadásokat tartanak rendszeresen Ungváron a Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet szervezte módszertani kurzusokon is. Ezekben a szakmai találkozókban a kárpátaljai magyar szakos társadalmat leginkább érintő és érdeklő kérdéseket beszéljük meg. Az alábbi, az említett szakmai továbbképzéseken elhangzott előadások címei is mutatják azt a szemléletbeli irányt és problémafelvető igényt, amelyet a kárpátaljai magyar pedagógustársadalom felé közvetítünk az anyanyelv oktatásának vonatkozásában.

Nyelvhasználatunkról: az oktatásban hasznosítható módon. Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógusakadémia – 2009. Beregszász (Cserniczkó István).

Az ukrainai kisebbségi oktatás és a nyelvpolitika kapcsolata. Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógusakadémia – 2009. Beregszász (Cserniczkó István).

A hivatali magyar nyelv és a hivatalos nyelvhasználat Ukrajnában: jogok és lehetőségek. Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógusakadémia – 2009. Beregszász (Cserniczkó István).

Érvek az anyanyelven (domináns nyelven) folyó oktatás mellett. Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógusakadémia – 2009. Beregszász (Cserniczkó István).

Kommunikáció-központú anyanyelvtanítás a gyakorlatban, (Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógusakadémia–2009 (Karmacsi Zoltán).

Nyelvtudományi kiadványok, publikációk Kárpátalján (1990-2008) (Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógusakadémia–2008 (Karmacsi Zoltán)

Anyanyelvi oktatásunk és a hozzáadott (additív) szemlélet: az új (2005-ös) magyar nyelv tanterv kínálta lehetőségek. Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet, Ungvár, 2009 (Beregszászi Anikó).

A stílusztika oktatásának tantárgy-pedagógiája. Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógusakadémia. Beregszász, 2009 (Beregszászi Anikó).

A szemléletváltás utolsó, de nem kevésbé fontos összetevője a folytonosságot biztosító tudományos utánpótlás-nevelés. A Rákóczi Főiskolának elvitathatatlan eredményei vannak ezen a téren. Mi sem mutatja ezt szemléletesebben, mint hogy a Hodinka Antal Intézet mind a négy kutatója a KMF végzőse, jelenlegi doktorandusz: Karmacsi Zoltán a kétnyelvű környezetben folyó nyelvelsajátítás kérdésével, a kétnyelvű gyermek beszédének vizsgálatával, Márku Anita a kárpátaljai magyarok kódváltási szokásainak vizsgálatával, Molnár D. István a kárpátaljai magyarság demográfiai mutatóinak változásával és alakulásával, Hires-László Kornélia pedig a helyi magyar közösség identitásának kérdésével foglalkozik kutatási témaként.

A tudományos utánpótlás-nevelés fő bázisa a főiskola keretein belül működő Zrínyi Ilona Kárpátaljai Magyar Szakkollégium is, melynek keretein belül számos nyelvészeti tárgyú kutatás is folyt és folyik, a kollégium végzősei doktori képzésekben folytatják tanulmányaikat, témáik szervesen illeszkednek a kárpátaljai magyar közösség nyelvi tervezési céljaihoz.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, annak Hodinka Antal Intézetében, valamint Magyar Tanszéki Csoportjában folyó tudományos kutatások és oktatási tevékenység, az iskolákban folyó anyanyelv-oktatási reform azt a hosszabbtávú nyelvtervezési célt szolgálja, hogy a helyi magyar közösség a jövőben is megőrizze identitását, anyanyelvét és kultúráját, aminek egyik feltétele az anyanyelv eredményes használata. Ezért oktatási célunk, hogy a tanulók kommunikatív kompetenciájának szerves részévé

váljon a beszédhelyzethez automatikusan igazodó (szóbeli és írásbeli) nyelvhasználat képessége, mert a mindennapi eredményes kommunikáció feltétele a nyelv használat közbeni alakulásának ténye és alakításának képessége.

A kissé hosszúra sikerült *lehetőség* választ egy másik mottóval zárva ajánlom elsősorban az útjukat, ars poeticájukat kereső hallgatóim figyelmébe:

*A kis-tudás veszélyes, hosszan idd,
Vagy ne is idd Múzsák forrásait:
Kortyolgatástól kótyagos leszel,
De húzd meg jól, s kijózanít e szer.*

(Alexander Pope: *Esszé a kritikáról*)

Felhasznált irodalom

- Beregszászi Anikó 2002. *Magyar nyelvi tervezés Kárpátalján. Célok, problémák és feladatok*. PhD-értekezés. Budapest: kézirat.
- Beregszászi Anikó 2004. Anyanyelvoktatásunk hatékonyságáról. In: Beregszászi Anikó és Csernicskó István szerk., 2004. *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Beregszász: PoliPrint – Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola. 79–97.
- Beregszászi Anikó 2009. Anyanyelv-oktatás hozzáadó (additív) szemléletben: a magyar nyelv tanterv kínálta lehetőségek. In: Karmacsai Zoltán és Márku Anita szerk., 2009. *Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. Században*. Ungvár: PoliPrint. 20–25.
- Beregszászi Anikó 2010. *Magyar nyelv – 10. osztály. Stilisztika*. Csernyivci: Bukrek.
- Beregszászi Anikó 2011. *Magyar nyelv – 11. osztály*. Csernyivci: Bukrek.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Orosz Ildikó 2001. *Nyelv, oktatás, politika*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2004a. Egy új iskolatípus mint társadalmi és nyelvi strukturáló tényező? In: *Magyar Nyelv C/2*: 195–203.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2004b. *...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról*. Ungvár: PoliPrint.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2007a. A kárpátaljai magyar nyelvjárások és az iskola: elméleti és módszertani kérdések. In: *Acta Beregsasiensis* 2007/1.:44–62.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2007b. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokról. In: Csernicskó István – Márku Anita szerk., 2007. *Hiába repülsz te akárhová. Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához*. Ungvár: PoliPrint. 7–97.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István szerk. 2008. *Államvizsgaprogram a magyar szakos BSc képzés számára*. Ungvár – Beregszász: PoliPrint Kft. – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.
- Braun László – Csernicskó István – Molnár József 2010. *Magyar anyanyelvű cigányok/romák Kárpátalján*. Ungvár: Poliprint.
- Csernicskó István – Beregszászi Anikó – Braun Éva – Hnatik-Riskó Márta. *Magyar nyelv tanterv. 11. osztály*. Kijev: 2010.
- Csernicskó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó és MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Csernicskó István 2004. A kárpátaljai magyar beszélt nyelv tudományos vizsgálata: előzetes egy most induló kutatás anyagából. In: Beregszászi Anikó – Csernicskó István. *...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról*. Ungvár: PoliPrint. 174–177.
- Csernicskó István 2005. Kárpátaljai magyar beszélt nyelvi vizsgálatok: előzetes a Kárpátaljai Magyar hanganyagtár adatbázisából. In: Beregszászi Anikó – Papp Richárd szerk., 2005. *Kárpátalja Társadalomtudományi tanulmányok*. Budapest–Beregszász: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. 101–114.
- Csernicskó István 2006. Határon túli magyar élőnyelvi kutatások, támogatáspolitikai és magyar-magyar tudományos együttműködés. In: Berényi Dénes szerk., 2006. *Tudományos konferen-*

- cia az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság megalakulásának 10 éves évfordulója alkalmából.* Budapest: Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, 123–132.
- Csernicskó István szerk., 2003. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba.* Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Csernicskó István szerk., 2010. *Megtart a szó. Hasznosítható ismeretek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról.* Budapest – Beregszász: PoliPrint.
- Csernicskó István – Márku Anita szerk., 2007. *Hiába repülsz te akárhová... Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához.* Ungvár: PoliPrint.
- Irodalom 2005. Kótyuk István és mtsai. *Irodalom 5–12. osztály. Tanterv a magyar tannyelvű iskolák számára.* Csernyivci: Bukrek.
- Karmacsi Zoltán 2007. *Kétnyelvűség és nyelvelsajátítás.* Ungvár: PoliPrint.
- Karmacsi Zoltán – Márku Anita szerk., 2009. *Nyelv, identitás, és anyanyelvi nevelés a XXI. században.* Ungvár: PoliPrint.
- Kontra Miklós 2010. *Hasznos nyelvészet.* Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Kótyuk István 2005. *Magyar nyelv. 5. osztály.* Csernyivci: Bukrek.
- Magyar nyelv, 2005. Kótyuk István és mtsai. *Magyar nyelv 5–12. osztály. Tanterv a magyar tannyelvű iskolák számára.* Csernyivci: Bukrek.
- Márku Anita 2008. *Érvényes történetek. Nyelvválasztási és kódváltási kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar fiatalok körében.* Ungvár – Beregszász: Poliprint.
- Molnár József – Molnár D. István 2005. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében.* Beregszász: PoliPrint.
- Orosz Ildikó 2005. *A magyar nyelvű oktatás helyzete Kárpátalján.* Ungvár: PoliPrint.